

РІШЕННЯ щодо присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада ДФ 05.051.005 Поліського національного університету Міністерства освіти і науки України прийняла рішення щодо присудження ступеня доктора філософії галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» Коценко Маріні Сергіївні на підставі прилюдного захисту дисертації «Формування конкурентних переваг органічної продукції» за спеціальністю 051 «Економіка» «20» лютого 2024 року

КОЦЕНКО Маріна Сергіївна, 1989 року народження, громадянка України. У 2014 р. закінчила Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі, здобула повну вищу освіту за спеціальністю «Управління фінансово-економічною безпекою» та здобула кваліфікацію професіонал з фінансово-економічної безпеки.

Дисертацію виконано у Поліському національному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – ТКАЧУК Василь Іванович, д.е.н., професор, професор кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету.

За темою дисертації опубліковано 24 наукові праці, обсягом 8,35 ум. друк. арк. (6,86 ум. друк. арк. належать особисто автору), з них 6 праць, в яких опубліковано основні результати дослідження, у т. ч. 1 стаття в науковому фаховому виданні категорії А, що індексується в базі даних Scopus; 5 статей – у вітчизняних фахових виданнях категорії Б, у т.ч.:

1. Development of a competitive strategy of an organic production enterprise based on discriminant analysis / Kotsenko M., Tkachuk V., Kilnitska and el. *Scientific Horizons*. 2023. Vol. 26(6). P. 121–133. DOI: <https://doi.org/10.48077/scihor6.2023.121>. (Особистий внесок автора: удосконалення стратегії забезпечення конкурентоспроможності виробників органічної продукції).

2. Коценко М. С. Основні джерела та чинники формування конкурентних переваг органічної продукції. *Бізнес-навігатор*. 2022. Вип. 1(68). С. 61–66. DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.68-10>.

3. Коценко М. С. Інституційні засади функціонування виробників органічної продукції та розвитку їх конкурентних переваг в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип. 76. С. 110–116. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.76-15>.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

1. МІСЕВИЧ Микола Анатолійович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу Поліського національного університету (**рецензент**).

Роботу оцінено позитивно, серед зауважень та дискусійних положень зазначено:

1. У теоретичній частині дисертації автор виокремлює поділ конкурентних переваг за джерелами створення на так звані переваги «низького рівня», переваги «високого рівня» та переваги «найвищого рівня». Водночас вважаємо, що дослідженню вказаним джерелам у роботі приділено не достатньо уваги.

2. У аналітичній частині здійснюючи діагностику ринку органічної продукції в умовах загострення конкуренції (п.2.2) аналізуючи імпорту органічної продукції із країн Європи та світу до України, доцільно було б розглядати динаміку імпорту по групах продукції, оскільки це впливає на цінову політику органічної продукції в Україні.

3. В другому розділі дисертації оцінку конкурентних переваг органічної продукції на основі аналізу основних її індикаторів проведено відповідно до алгоритму запропонованому у пункті 1.3. Для вибору об'єкта дослідження було використано ряд критеріїв, серед яких: кількість зареєстрованих виробників продукції в Україні (не менше 15), розмір органічної сертифікованої площі задіяної під вирощування певних видів культур, органічна продукція яка не підлягає переробці, розмір експорту та внутрішнє споживання продукції. Відповідно до визначених критеріїв можна розглядати продукцію овочівництва, фруктів та ягід. Водночас, вважаємо, що робота значно б виграла якби перелік вказаних критеріїв було розширено для можливості оцінки конкурентних переваг продукції переробки та продукції тваринництва.

4. Розглядаючи світові практики розвитку органічного виробництва у пункті 3.1. «Шляхи адаптації процесу формування конкурентних переваг органічної продукції вітчизняного виробника до світового досвіду», увагу сфокусовано на країнах Європи, США та Канади, в той час робота значно виграла б, якби автор навів приклади інших країн, зокрема країн Середнього та Близького Сходу та Австралії.

2. ЧЕРЕВКО Георгій Владиславович – доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри економіки Львівського національного університету природокористування (опонент).

Роботу оцінено позитивно, серед зауважень та дискусійних положень зазначено:

1. Автор починає вивчення поняття конкуренції із визначення, що «Конкуренція - це певна сила, яка врівноважує ціни на ринку та забезпечує взаємодію між попитом та пропозицією» (с.30), яке є зовсім не конкретним і не відображає справжньої сутності конкуренції. І в цьому контексті видається недоречним використовувати приклад «первісного суспільства» (с. 30).

2. Практичне значення отриманих результатів представлено досить обмежено, оскільки не конкретизовано, які саме результати досліджень апробовані підприємством і «дають можливість сформулювати конкурентні

переваги та зміцнити позиції на ринку». Це ж стосується «стратегії розвитку унікальної цінності продукції» (с.27).

3. На протязі всієї дисертації автор використовує необґрунтовано розповсюджений термін «сталий розвиток», що є неграмотним перекладом з англійської прийнятого у всьому світі терміну «sustainable development» який слід розуміти як «зрівноважений розвиток» і в тесті роботи йдеться саме про цей тип розвитку, як можна зрозуміти із змісту цього тексту.

4. Тракткування рентабельності як показника є не зовсім правильним (с.64 – «Рентабельність – це економічний показник...»), оскільки рентабельність – це економічна категорія, а показником її рівня може бути рівень рентабельності. Відповідно, не зовсім адекватним є вираз «під рентабельністю розуміють отримання доходу від реалізації продукції, що повинен перевищувати витрати» (с.64).

5. Назва параграфу 3.1. – Шляхи адаптації процесу формування конкурентних переваг органічної продукції вітчизняного виробника до світового досвіду досвід, який необхідно запровадити в Україні. Логіка теми дослідження підказує, що кращим варіантом було, коли б мова йшла про адаптацію досвіду до умов України, а не вітчизняних виробників – до зарубіжного досвіду. Тим більше, що сама автор у цьому параграфі пише про «досвід, який необхідно запровадити в Україні» (с.134).

6. Формули для здійснення розрахунків краще подавати у розділі щодо методичного забезпечення дослідження, а не у третьому розділі роботи (с.148–149).

7. Назва дисертації стосується формування конкурентних переваг. Тому дисертація тільки б виграла, якби автору вдалося звернути більше уваги саме на процес формування цих переваг, а не просто на ці переваги.

3. КУЧЕР Анатолій Васильович – доктор економічних наук, старший дослідник, професор кафедри менеджменту організацій Національного університету «Львівська політехніка» (опонент).

Роботу оцінено позитивно, серед зауважень та дискусійних положень зазначено:

1. Дискусійним є твердження про те, що «достовірніше відображає конкурентну позицію підприємства не концентрація за обсягом виробленої продукції, а концентрація прибутку, оскільки тут вже знаходять відображення як внутрішні чинники конкурентоспроможності, так і зовнішні, ринкові» (ст. 66). Одне з питань, яке при цьому виникає, стосується того, а як бути, коли підприємство отримало збитки? На наш погляд, у цьому випадку доречніше було б оперувати показником товарної продукції у вартісному вимірі, який також ураховує внутрішні та зовнішні чинники конкурентоспроможності.

2. З методологічного погляду ми повністю погоджуємося з тим, що конкурентна перевага є порівняльною, тобто наявність тієї чи іншої переваги можливо оцінити лише в порівнянні, тому аналіз доцільно проводити, порівнюючи з основними конкурентами. Водночас не достатньо обґрунтованим вважаємо твердження дисертанта про те, що «для точності отриманих

результатів, вважаємо за потрібне здійснювати аналіз не менше, ніж 15 господарств» (ст. 64). Чому саме 15 господарств, а не інша кількість?

3. Оцінюючи інституціональні умови забезпечення конкурентних переваг, авторка справедливо констатує відсутність положень, які б захищали виробників органічної продукції, що межують із традиційним виробництвом (ст. 74), але серед пропозицій авторка обмежилася лише доцільністю запозичення принципів сусідства органічного виробництва та традиційного сільського господарства із європейського законодавства, де чітко встановлені правила такого сусідства (ст. 75). Слід було б детальніше розкрити цю рекомендацію, а також обґрунтувати конкретні пропозиції щодо збереження цілісності земельних масивів сертифікованих виробників органічної продукції в умовах ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення.

4. Характеризуючи результати проведеного опитування (шляхом анкетування) виробників органічної продукції в Україні (ст. 100-103), варто було б, по-перше, статистично обґрунтувати розмір вибірки, по-друге, навести соціально-економічні характеристики респондентів.

5. Характеризуючи результати проведеної кластеризації досліджуваних підприємств – виробників органічної продукції (ст. 149-153), доцільно було б також навести показники статистичної надійності здобутих результатів.

6. У дисертаційній роботі є певні не зовсім коректні формулювання, наприклад: «продукти харчування», «вихідні дані показників діяльності органічного виробництва», «нормативно-правове законодавство». Крім того, дисертаційна робота не позбавлена граматичних, синтаксичних, пунктуаційних та інших редакційно-технічних помилок.

4. ЯЦЕНКО Ольга Миколаївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (**опонент**).

Роботу оцінено позитивно, серед зауважень та дискусійних положень зазначено:

1. Дисертантом розкрито питання та систематизовано наукові погляди й узагальнено підходи до трактування змісту поняття «конкуренція» та «конкурентні переваги», а також особливості формування конкурентних переваг органічної продукції на товарних ринках. Проте, робота значно виграла б, якщо було би розглянуто актуальність виробництва органічної продукції через призму цілей сталого розвитку 2030 «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства» та більш широко розглянуто понятійно-категоріальний апарат і специфіку виробництва органічної агропродовольчої продукції (с. 42–52).

2. Позитивно оцінюючи дослідження сучасного стану розвитку ринку органічної продукції умовах загострення конкуренції (с.106–124) та напрями адаптації процесу формування конкурентних переваг органічної продукції вітчизняного виробника до світового досвіду (с.129–144). Дослідження виграло

і було б глибшим, якби автор окремим структурним елементом виділила недоліки або бар'єри зростання органічних ринків досліджуваних країн.

3. Поза увагою при аналізі конкурентного середовища та особливостей формування та розвитку конкурентних переваг органічної продукції залишилось місце органічної продукції в глобальних мережах та ланцюгах вартості, останні представляють собою сукупність взаємопов'язаних підприємств, ресурсів та процесів у всьому світі, які створюють і постачають продукти та послуги для кінцевих споживачів. Вони є найважливішими організаційними платформами, завдяки яким відбувається глобальна координація світового виробництва, торгівлі та інвестицій (с. 69–124).

4. Автором здійснено систематизацію складових інституціонального середовища виробників органічної продукції та обґрунтовано недоліки інституціонального забезпечення виробництва органічної продукції в Україні. З огляду на те, що дисертантом було прояснено за допомогою чого більшість напрямів можуть бути реалізовані, поза увагою залишився пункт «впровадження інновацій, енерго- і ресурсозберігаючих технологій». Зокрема необхідно було б зазначити який саме зарубіжний досвід можливо було б запозичити та адаптувати задля стимулювання впровадження інновацій та енерго- і ресурсозберігаючих технологій на вітчизняних підприємствах (с. 87–105).

5. Під час оцінки стратегічних орієнтирів аграрної політики в сфері розвитку виробництва органічної продукції (с. 161–173), робота набула б більшої системності в разі обґрунтування авторських пропозицій щодо національної політики в експорті (імпорті) органічної сільськогосподарської сировини і продукції.

5. НИКОЛЮК Ольга Миколаївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютерних технологій і моделювання систем Поліського національного університету (**голова спеціалізованої вченої ради ДФ 05.051.005**).

Роботу оцінено позитивно.

А також:

6. ВАЛІНКЕВИЧ Наталія Василівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету.

Роботу оцінено позитивно.

Результати голосування:

«За» – 5 (п'ять) членів ради,

«Проти» – немає,

«Утримались» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада присуджує Коценко Марині Сергіївні ступінь доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 05.051.005

Ольга НИКОЛЮК

ПІДПИС ЗА ВІДПОВІДНО
Начальник відділу діловодства та контролю
виконання Поліського національного університету
« 20 » 08 / 20 24 р.